

נשים בתנ"ך בראי החסידות – שיעור 17

מרים

שמות יד-טו

(ל) וַיֹּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא אֶת מִצְרַיִם מֵעַל שְׁפַת הַיָּם: (לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּיּרָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ: (א) אַז יִשְׁרַח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם: [...]

(יח) ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: (יט) כִּי בָא סוֹס פְּרָעָה וּרְכָבוֹ וּבְפָרְשָׁיו בָּיָם וַיִּשָּׁב יְדוֹד עֲלֵהֶם אֶת מִי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבֶּשֶׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: (כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאָן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחְלֹת: (כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירָו לַה' כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם:

רבי קלונימוס קלמן הלוי אפשטיין (ה'תקי"א 1751 – א' בתמוז ה'תקפ"ג 1823), ספר מאור ושמש – פרשת בשלח

"כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. ותקח מרים הנביאה וגו', ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים". כתובים אלו כולם מוקשה. (א) לכאורה מיותר כל הפסוק כי בא סוס פרעה שכבר כתיב למעלה שמפני זה אמרו שירה, והיה לו לומר תיכף אחר שירת משה שירת מרים, ולמה לי בין השירות פסוק זה שאין לו שחר לכאורה. (ב) קשה מסתמא אמרו הנשים שירה יחד עם משה וישראל כי אפילו עוברות שבמעני אמן אמרו שירה ומכל שכן הנשים עצמן שלא יכלו להתאפק לבלום פיהם מלומר שירה. (ג) מפני מה כתיב אצל שירת הנשים שאמרו שירה מחמת כי בא סוס פרעה וגו' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, ואצל שירת האנשים מצינו שלא אמרו שירה אלא עד שפלט הים את המצרים כנאמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים ואחר כך אמרו שירה. (ד) גם קשה למה לא אמרה מרים כל השירה כולו.

ונראה דהנה לזמר לפניו יתברך בשירות ותשבחות זאת בא מצד אהבה, שמחמת גודל אהבה נשאו לבו לומר לפניו שירה, אבל מצד היראה אי אפשר לומר שירה. רק אם היראה היא מחמת אהבה כענין שנאמר (ויקרא כו, יב) "והתהלכתי בתוכם" ופירש רש"י "אטייל עמכם בגן עדן ולא תהיו מזדעזעין לפני, יכול לא תהיו מתיראין? תלמוד לומר 'והייתי לכם לאלהים'". וענין טיול הוא אהבה ושעשועין ומגודל אהבה שמשיג רוממותו יתברך שמו הוא מתירא מלפניו. ואם היראה היא על בחינה זו אז יכול לשורר לפניו בכל עוז, הגם שהוא מתירא מלפניו, היראה זו היא מצד אהבה. וכל כמה שאינו משיג גודל האהבה עד שהוא מתירא מפני רוממותו יתברך שמו, אין לבו מנושא לומר שירה הגם שהוא בשמחה, ושמחה מה זו עושה אם אין השמחה מחמת גודל אהבה המביאו לידי יראת הרוממות.

והנה אצל הים ראתה שפחה מה שלא ראה יחזקאל הנביא והשיגו אז השגת אלהותו יתברך שמו, ומגודל התענוג והשעשועין שהשיגו אז נזדעזעו מפני הדר גאונו ונשאו לבן לומר שירה. וזהו פירוש וירא ישראל את היד הגדולה וגו' וייראו העם את ה', רצה לומר על ידי שראו גודל הנסים באו לבחינת אהבה כל כך עד שהשיגו על ידה יראת הרוממות. ויאמינו בה' ובמשה עבדו, פירוש שיש בחינת אמונה שהיא למעלה יותר מיראת הרוממות כידוע למביני דעת, ובני ישראל השיגו אז גם בחינה זו, אז כשהשיגו השגות אלו ישיר משה ובני ישראל כל השירה כולה עד ה' ימלוך לעולם ועד שהוא עיקר השירה שתיבת ימלוך הוא לשון עתיד, ורצה לומר שהיו בבחינת אין כלומר עדיין לא עבדתי ולא קבלתי עול מלכות שמים על נכון רק אני מאמין בו ורוצה לקבל עול מלכותו יתברך שמו, ומרים אף על פי שהיתה נביאה מכל מקום היתה בחינת נוקבא ולא השיגה היראת הרוממות, ואילו המתנינה עד שאמר משה היתה יכולה לומר כל השירה, אבל היא לא המתנינה רק תיכף כשראתה שבאו המצרים אל תוך הים ושבו המים עליהם ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים מיד ותקח את התוף בידה ואמרה שירה, על כן לא זכתה לומר אלא פסוק ראשון בלבד. וזאת מרמז לנו הכתוב כי בא סוס פרעה, רצה לומר תיכף ומיד כאשר בא סוס פרעה וגו' מיד ותקח מרים הנביאה את התוף בידה, רצה לומר שתפסה בחינת אהבה לבד לומר שירה ולא המתנינה על משה, לפיכך לא השיגה לומר אלא פסוק זה לבד ואחר כך כשאמר משה ובני ישראל את השירה חזרו ואמרו גם הנשים עמהם את כל השירה עד תומה, וקל להבין:

"ותקח מרים הנביאה וגו', ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה" וגו'. יש לדקדק כנ"ל מה חידשה מרים הנביאה בדבריה אלה, כי בודאי אמרו הנשים שירה עם משה וכל ישראל יחד כי מצינו בגמרא (ברכות ה.) אפילו עוברים שבמעו אמם אמרו שירה על הים, אם כן בודאי גם אמם אמרו כבר שירה כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים, ומה לומר פעם שנית דברים שאמרו כבר. ונראה לפרש על פי דאיתא בגמרא (עיי' מכילתא בשלח השירה א) שהשירה הזאת נקראת שירה לשון נוקבא אבל לעתיד יהיה נקרא שיר לשון דכר. וזהו שירו לה' שיר חדש (ישעיה מב, י) דהיינו יאמר ישראל שיר חדש ולא שירה חדשה, כי בעת הזאת היו ישראל במדת נוקבא, עיין שם בגמרא. על כן יש לפרש הפסוק שלכך אמר משה וכל ישראל בלשון עתיד אשירה לה', רצה לומר שהיה רוצה לומר בלשון דכורא שיר ולא שירה על כן אמר אשירה שרצה לומר שאז בעת הגאולה העתידה אז נשיר לה', על כן אמרה לכל הנשים אנחנו למה לנו לומר לשון עתיד אשירה לה', עלינו לעת עתה מיד לומר שירו לה' כי גאה וגו' מה לנו להמתין לעתיד כי אנחנו בחינת נוקבא תמיד על כן מיד נשיר לה' כי גאה גאה וגו':

עוד על פסוק הנ"ל "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות ותען להם מרים שירו לה' כי גאה" וגו'. יש לדקדק מה בא להשמיענו בזה שהוציאה כל הנשים ולהיכן הוציאתן. גם קשה על מלת ובמחולות שנראה כמיותר, ובתורתנו הקדושה אינו מיותר אפילו אות אחת. עוד יש לדקדק מפני מה אמר משה אשירה לה' שהוא לשון עתיד והיא אמרה לשון הווה שירו לה':

ונראה לרמוז בזה על פי מה דאיתא בגמרא (תענית לא.) עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם וכל אחד מראה באצבעו זה ה' קוינו לו. ופירש רש"י מחול סביב כמו מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א):

ולהבין הדבר נראה דהנה כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם צמצם אלהותו יתברך שמו ונעשה עיגול ואחר כך ברא את העולמות בקו הישר וכל העולמות ממשיכין אלהותו יתברך שמו בשוה, עד שנתגשם העולם והתחיל להיות ברורי עולמות ונעשו צמצום, דהיינו בעולם העליון צמצם אלהותו מעט ובעולם התחתון ממנו צמצם יותר וכן עד סוף כל העולמות. ואנו משיגים אלוהותו מתתא לעילא שצריכים אנו לברר הניצוצות הקדושות ולילך ממדריגה למדריגה:

וכל העולמות וכל הברואים הם בבחינת דכר ונוקבא בחינת משפיע ומקבל, כי העולם היותר גבוה משפיע לעולם התחתון ממנו וכן הקטן צריך לגדול ללמוד ממנו, כי כל דבר שהוא בקצוות יש לו סוף וראש ומראשו עד סופו הוא רחוק, וכל שהוא למעלה מן הסוף הוא קרוב יותר להראש, כן כל שהוא למעלה למעלה מעולם התחתון הוא קרוב יותר לאין סוף ברוך הוא. ולכן הקטן צריך לגדול ללמוד ממנו עבודת ה' כי הוא משיג יותר ומשפיע לקטן ממנו, אבל לעתיד יתקן כל אחד חלק נשמתו עד שורשו ויעלו הניצוצין הקדושים והחיצוניות יתבטלו מכל וכל, ויפיע אז אור בהירות אלהותו בכל העולמות ויהיה העיגול והקו שוה ולא יהיה אז בחינת דכר ונוקבא כי כולם בשוה ישיגו אור אלהותו יתברך שמו כמו בדבר עגול שאין ראש וסוף, ולא יצטרך עוד שום אדם ללמוד מחבירו כמו במחול הכרם שהוא מקו האמצעי קרוב לכל העיגול בשוה, כן אז ישיגו כולם מאור הבהירות אלהותו בשוה כדכתיב (ירמיה לא, לג) ולא ילמדו עוד איש את רעהו כי כולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם:

וזהו פירוש הגמרא עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והקדוש ברוך הוא יושב ביניהם, פירוש לעתיד לבוא ישיגו הצדיקים השגה גדולה מאור העליון אשר אין שם בחינת דכר ונוקבא ואין שום אחד מהם יצטרך ללמוד מחבירו כי אז יתגלה אור בהירות אלהותו בכל העולמות ויהיה עיגול עם הקו בשוה כמו מחול הכרם שמקו האמצעי הוא קרוב לכל העיגול בשוה. וזה כוונת ההקפות שאנו מקיפין בהושענא רבה ובשמיני עצרת, אנו עושים הקפות בסוד נקבה תסובב גבר (שם, כא) להמשיך על ידי הקפות את אור העליון אשר אין שם בחינת דכר ונוקבא:

וזאת היתה כוונת מרים הנביאה שהוציאה כל הנשים אחריה ועשתה עמהם הקפות בסוד נקבה תסובב גבר כדי להמשיך אור עליון אשר אין שם בחינת דכר ונוקבא. ולכן אמר משה אשירה לה' מפני שמה אמר בבחינת דכר ונוקבא שלא הופיע עדיין אור הבהירות העליון לכן אמרו אשירה שעדיין לא השיגו משלם השגת אלהותו לכן אמרו לשון עתיד כשאשיג אז אשיר, אבל מרים המשיכה בהקפתה אור עליון והשיגו אז אשר אי אפשר להשיג יותר לכן אמרה שירו עתה שהשגתם היה מה שאי אפשר להשיג יותר. וזהו פירוש הפסוק ותקח מרים וגו' ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות, פירוש שעשתה עמהם הקפה כמחול הכרם בסוד נקבה תסובב גבר ובזה המשיכה אור עליון אשר אין שם בחינת דכר ונוקבא. ותען להם מרים שירו לה', פירוש שעתה השגתם השגה גדולה כל כך מה שאי אפשר להשיג יותר לכן שירו עתה לה':